

ฝนไม่ได้ตกมาจากฟ้า
แต่มาจากผืนดิน
คู่มือปลูกไม้ยืนต้นในพื้นที่แห้งแล้ง

โดย
ประภัทร ปริบูรณ์
ปราชญ์ชาวบ้าน ทุ่งเมืองเพี้ย บ้านไผ่ ขอนแก่น

นิเวศเกษตร
Biodiversity &
Agroecology Community

"ฝนไม่ได้ตกมาจากฟ้า แต่มาจากผืนดิน" "มีน้ำที่เรามองเห็นได้และน้ำที่เรามองไม่เห็น"

นี่คือภูมิปัญญาของ "อาจารย์ประภัทร ปรีปณณะ" ปราชญ์ชาวบ้านและอดีตข้าราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ท่านรับราชการในกระทรวงเกษตรฯมายาวนาน แต่เห็นว่าหน่วยงานของรัฐยังไม่ได้ผลิตงานวิชาการเพื่อเป็นที่พึ่งให้กับเกษตรกรรายย่อยได้ใช้ประโยชน์อย่างที่เราควรจะเป็น ดังความตอนหนึ่งในหนังสือที่กล่าวว่า "นักวิชาการเกษตรก็ไม่ได้เห็นผู้ใดทำการค้นคว้าวิจัยให้ได้ผลพอที่จะให้ประชาชนยึดถือเป็นแนวทางหรือตัวอย่างได้" โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรื่องน้ำ

ท่านได้ถอดประสบการณ์การปลูกไม้ยืนต้นในพื้นที่แห้งแล้งที่ "สวนอีสานร่มเย็น" ท่งเมืองเพี้ย อ.บ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น แล้วเขียนขึ้นมาแจกจ่ายเพื่อเป็นวิทยาทานให้แก่คนไทยเมื่อปี 2532 ก่อนที่ท่านจะถึงแก่กรรมในปี 2538

ประสบการณ์นี้ อาจเป็นแนวทางสำหรับเกษตรกร ผู้สนใจการเกษตร และคนรักต้นไม้ นำไปปรับใช้ ในสภาพที่ระบบชลประทานของเรามีสัดส่วนน้อยนิดเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด

นิเวศเกษตรขอนำเนื้อหาจากคู่มือ "การปลูกไม้ยืนต้นในพื้นที่แห้งแล้ง" ซึ่งพิมพ์เผยแพร่เมื่อปี 2532 โดย "ศูนย์เทคโนโลยีเพื่อสังคมและนิเวศวิทยา" มาเผยแพร่อีกครั้ง ซึ่งนอกเหนือจากจะนำใช้สำหรับการปลูกไม้ยืนต้นแล้ว ยังสามารถปรับใช้สำหรับการปลูกพืชชนิดอื่นๆก็ได้ ตามเจตนารมณ์ของอาจารย์ที่มุ่งหวังเผยแพร่ความรู้เพื่อประโยชน์สาธารณะและพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ให้ขยายและงอกงามต่อไป

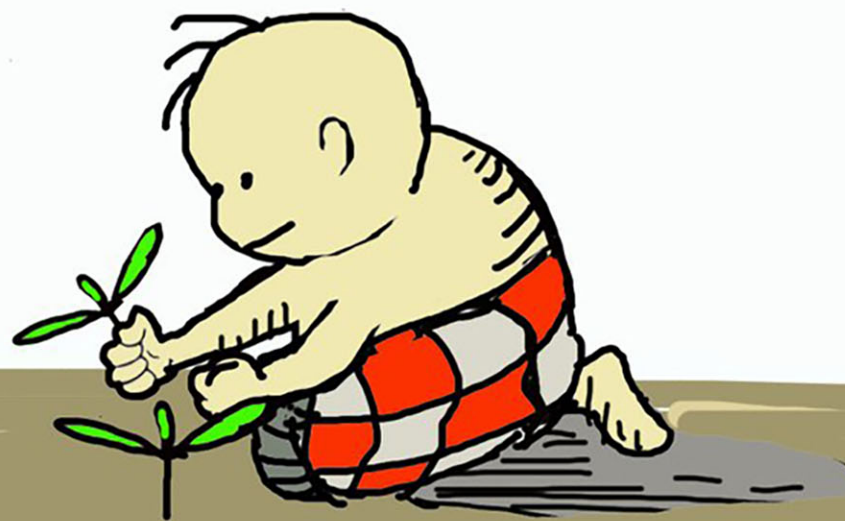
นิเวศเกษตร
ฤดูฝน 2566

หลักการ

"ฝนไม่ได้ตกมาจากฟ้า แต่มาจากผืนดิน"
"มีน้ำที่เรามองเห็นได้และน้ำที่เรามองไม่เห็น"
น้ำที่เรามองไม่เห็นคือความชื้น
ทั้งที่อยู่ในดินและอากาศ

การปลูกพืชในพื้นที่แห้งแล้งจึงต้องให้ความสำคัญ
กับการจัดการน้ำในรูปแบบดังกล่าว
ซึ่งสรุปจากประสบการณ์ได้ 14 แนวทาง

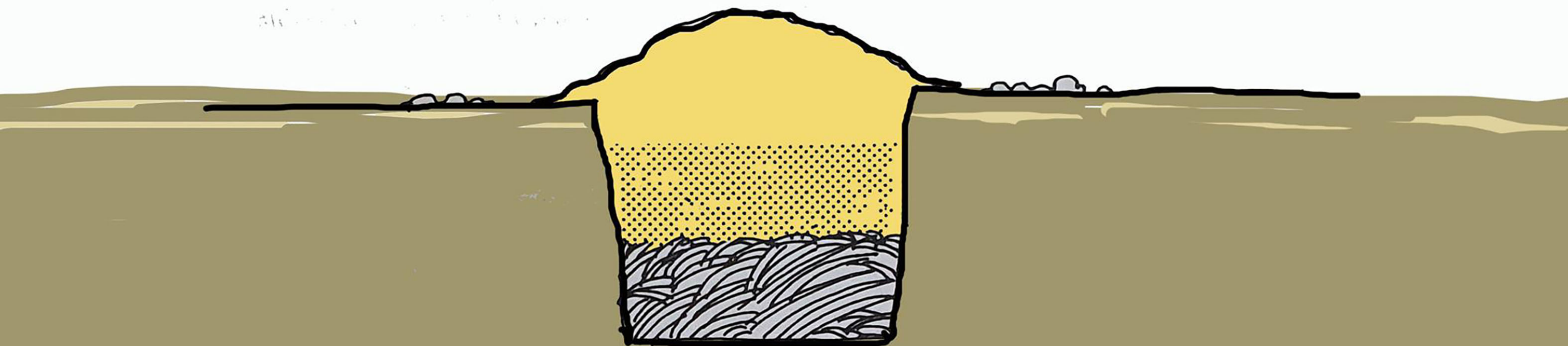

นิเวศเกษตร
Biodiversity &
Agroecology Community

1

การปรับปรุงดิน

หลักการนี้สำคัญที่สุด คือการ
ปรับปรุงดินในหลุมปลูกไว้ล่วงหน้าก่อนนับเดือน
เพื่อให้หลุมปลูกไม่ย่ำต้นมีอินทรีย์วัตถุสูง
ซึ่งจะช่วยทำให้ดินสามารถอุ้มน้ำ
ไว้ในตัวเองได้มาก

นิเวศเกษตร
Biodiversity &
Agroecology Community

2

การบังไฟให้ต้นอ่อน

ป้องกันแสงแดดตอนบ่ายในเดือนแรก
ให้กล้าไม้ได้รับแสงแดดตอนเช้าวันละ 3-4 ชั่วโมงก็พอ
ต่อไปจึงเพิ่มแสงแดดให้มากขึ้น
วัสดุที่ใช้บังไฟได้ดีเช่นทางมะพร้าว เป็นต้น

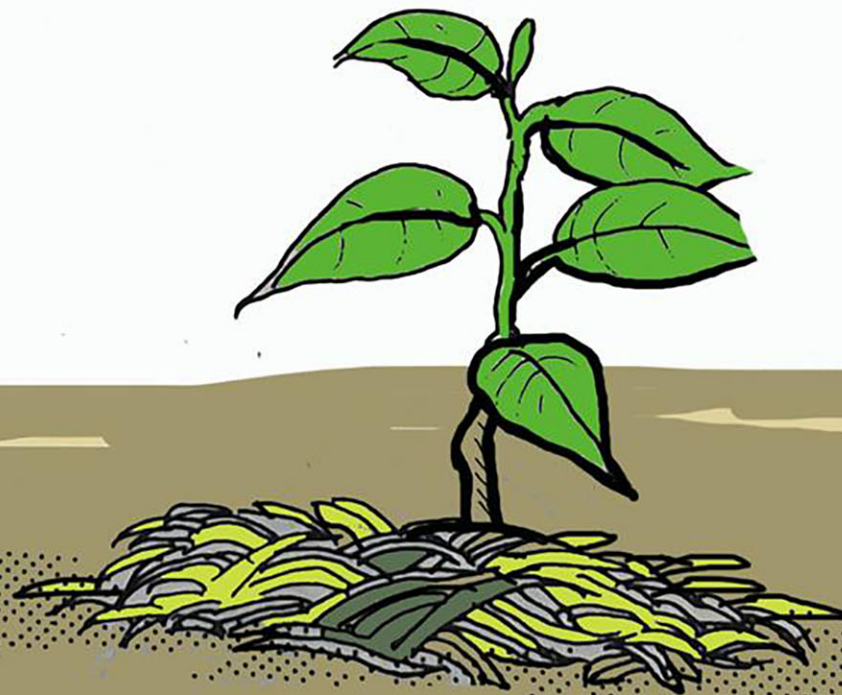

นิเวศเกษตร
Biodiversity &
Agroecology Community

3

การคลุมโคนต้น

พอกุล้าอายุได้ประมาณ 2-3 เดือน
ใช้กิ่งไม้ ใบกล้วยแห้ง หญ้า ฟาง
หรือวัสดุอื่นๆ ที่ย่อยสลายได้คลุมโคนต้น
ห่างจากต้นประมาณหนึ่งฟุต
ให้หนาพอที่จะป้องกันแสงแดด และลมโกรกพัดผิวน้ำดิน
เป็นการลดการระเหยของน้ำ ควบคุมวัชพืช
และได้อินทรีย์วัตถุเป็นผลพลอยได้

นิเวศเกษตร
Biodiversity &
Agroecology Community

4

พืชบังร่ม

ในระหว่างแถวปลูกไม้ยืนต้นจำเป็นต้องมีไม้บังร่ม
เป็นพืชพี่เลี้ยง ช่วยลดแสงแดดจัด
ช่วยรักษาความชื้น พืชที่ใช้บังร่มได้ดี เช่น
กล้วยน้ำว้า แคน กระจับปี่ ถั่วแระ เป็นต้น

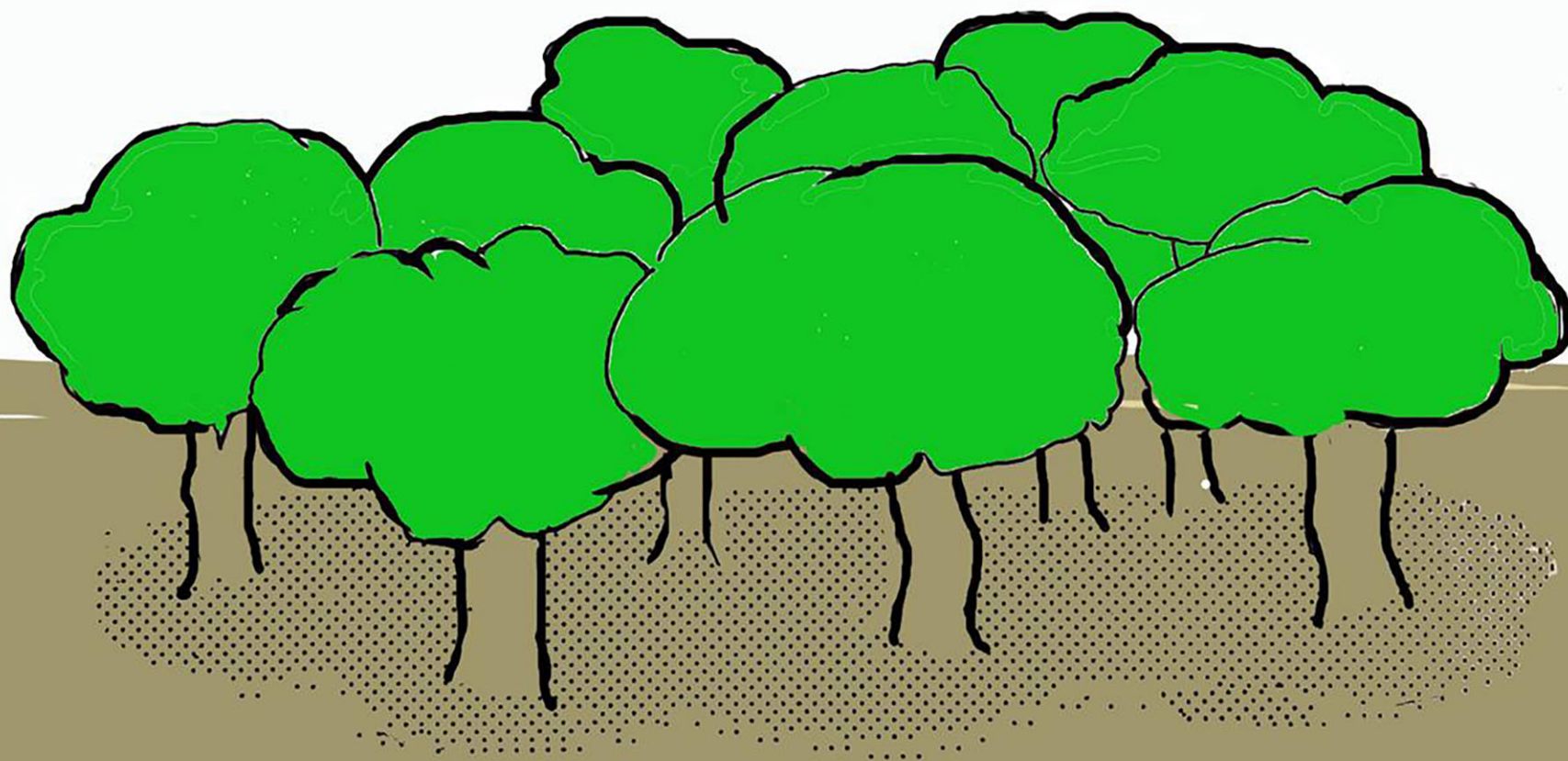

นิเวศเกษตร
Biodiversity &
Agroecology Community

5

ปลูกระยะชิดพอประมาณ

วางระยะการปลูกระหว่างต้นและระหว่างแถว
ให้ถี่พอประมาณ เมื่อต้นไม้โตขึ้นทรงพุ่มชิดติดกันพอดี
เป็นการป้องกันแสงแดดหน้าร้อน
ไม่ให้ส่องโคนต้นหรือผิวดินรุนแรง

นิเวศเกษตร
Biodiversity &
Agroecology Community

6

แนวกันลม

ตามแนวริ้วควรปลูกพืชกำบังลม ป้องกันลมโกรก
ซึ่งจะทำให้ดินแห้ง ปลูกชิดติดกัน
โดยเฉพาะทางด้านลมพัดโกรก
ในหน้าหนาว เพื่อรักษาความชื้น
ของอากาศ

นิเวศเกษตร
Biodiversity &
Agroecology Community

7

ไถพรวนหน้าฝน

ดินในส่วนนอย่าปล่อยให้แน่นเป็นหน้าหน้ง
หรืออย่างดินในลานวัด
พอกมดหน้าฝน ให้ชุดหรือไถให้ร่วนโปร่ง
เป็นการตัดเส้นการระเหยของน้ำใต้ดิน

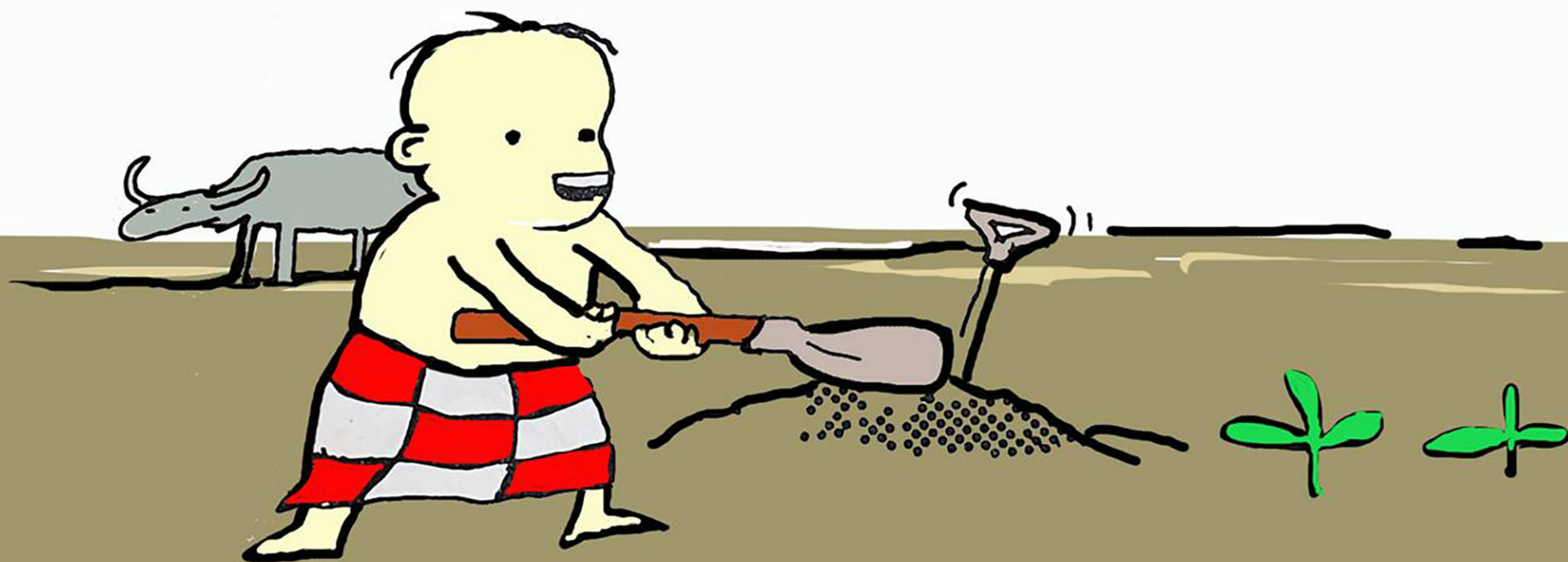

นิเวศเกษตร
Biodiversity &
Agroecology Community

8

การใส่ปุ๋ยอินทรีย์

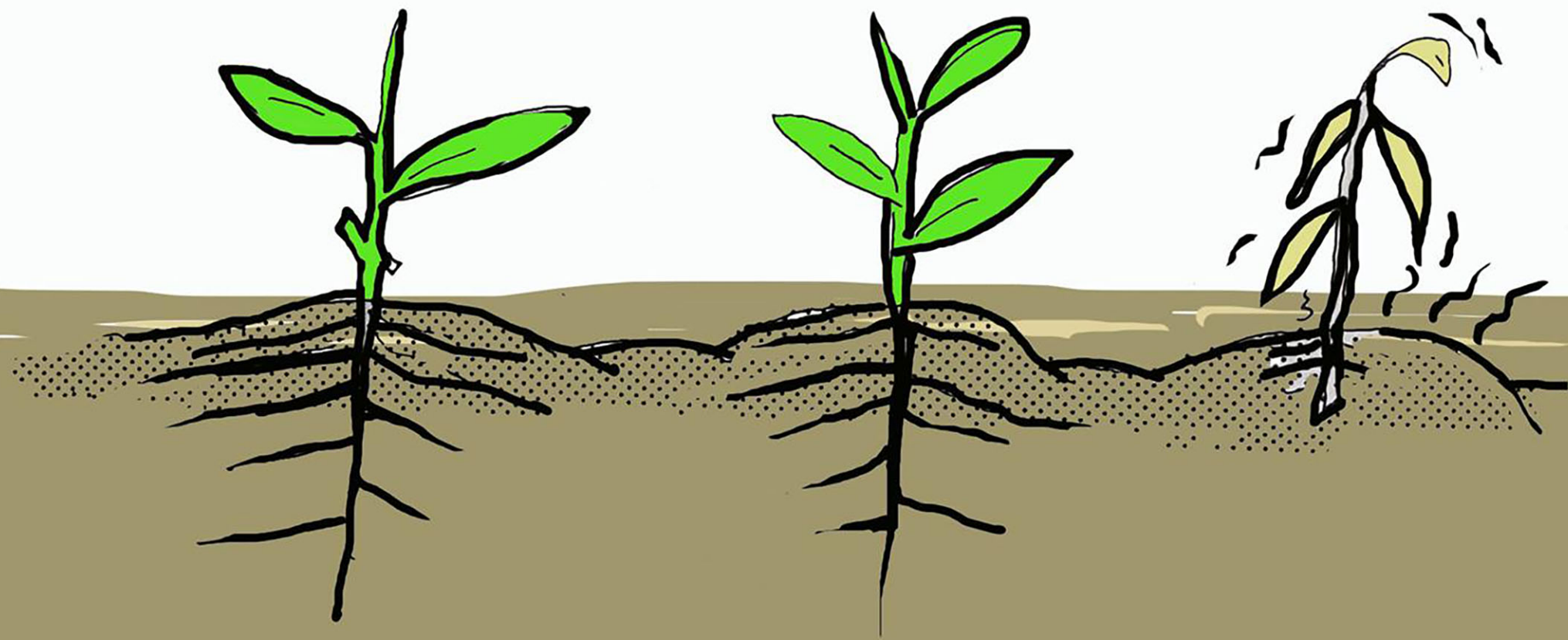
ควรใส่ปุ๋ยหมักปุ๋ยอินทรีย์อย่างสม่ำเสมอ
เพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน
ใส่ปุ๋ยพรมเลยยิ่งดี
จะทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ และดูดซับน้ำได้ดีขึ้น

นิเวศเกษตร
Biodiversity &
Agroecology Community

ปลูกไม้รากลึก

พันธุ์พืชที่นำมาปลูกควรเป็นกึ่งทาบหรือเพาะเมล็ด
เพราะมีรากแก้วยังลึกไปในดิน
เมื่อถึงฤดูแล้งจะได้สามารถหาน้ำและอาหาร
จากดินชั้นล่างขึ้นมาประทังไปได้

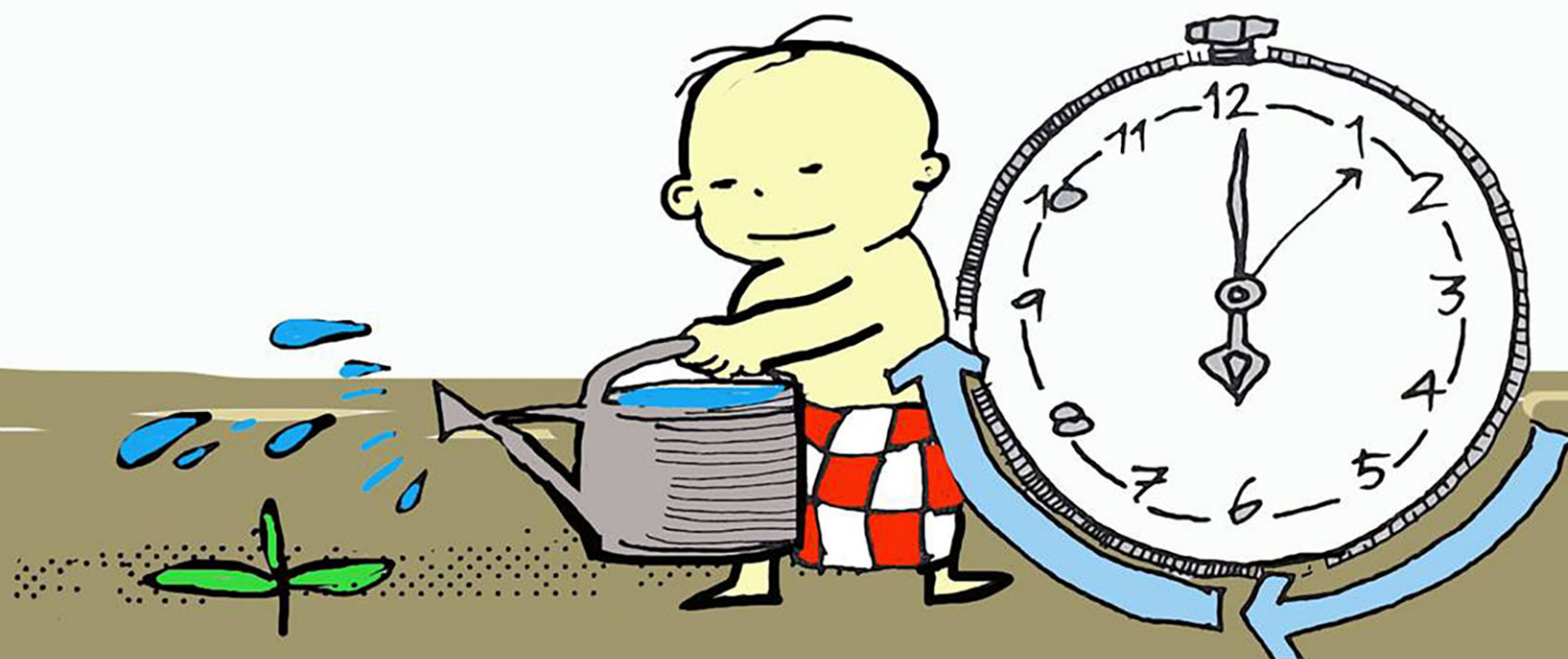

10

รดน้ำช่วงแสงแดดอ่อน

สำหรับดินที่เป็นทรายในช่วงหน้าร้อน
ตั้งแต่ 09.00-15.00 น.

สะสมความร้อนระอุเอาไว้มาก
ไม่ควรรดน้ำในช่วงเวลาดังกล่าว
ควรรดน้ำตั้งแต่ตอนเช้าและตอนเย็นถึงใกล้ค่ำ

นิเวศเกษตร
Biodiversity &
Agroecology Community

การให้น้ำแบบพิเศษ

พืชที่มีราคาแพง หรือหาได้ยาก
หรือได้พันธุ์จากท้องถิ่นอื่น
ยังไม่คุ้นเคยกับพื้นที่แห้งแล้ง
ให้หาตุ่มน้ำดินเผาชนิดเนื้อหยาบ
ตั้งไว้โคนต้น เติมน้ำให้เต็มตุ่มตลอด
จะรักษาหาความชุ่มชื้นได้มาก

12

ใช้ไม้ท่อนนำร่องพืชรากลึก

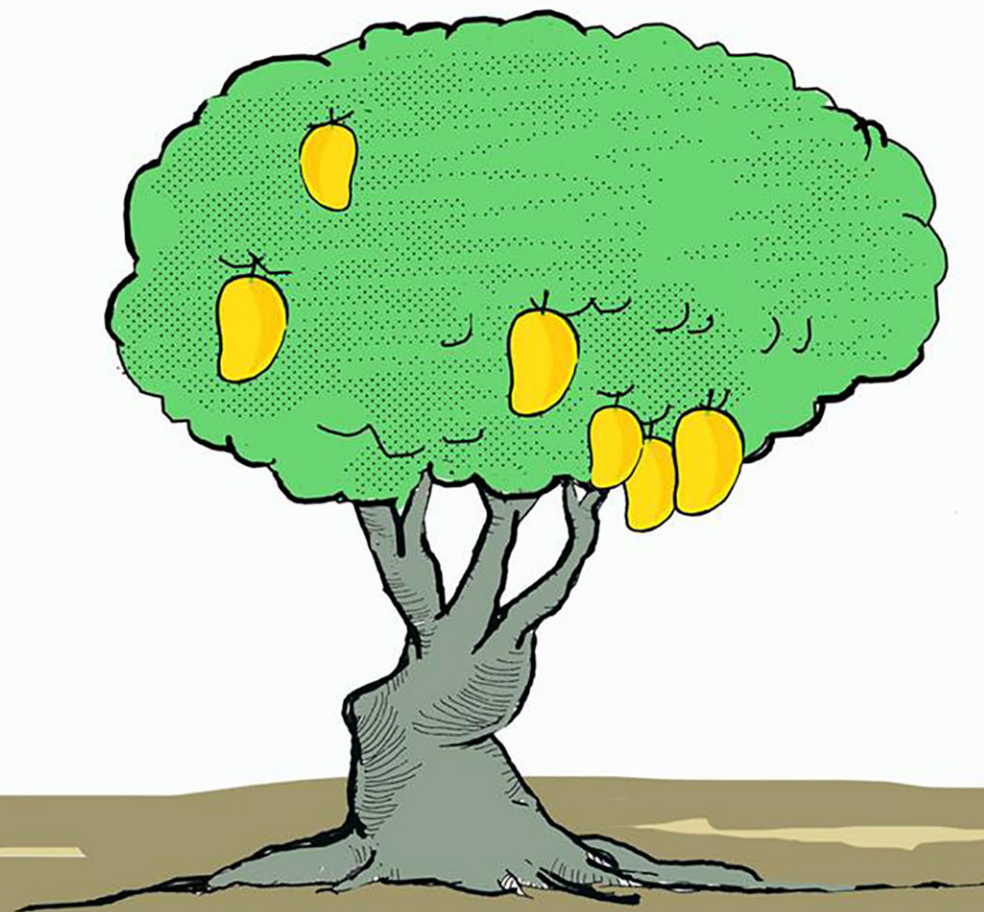
ใช้ไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้ทองหลาง ก้ามปู
ขนาดเสาเข็มตัดเป็นท่อน ๆ ฝังกลางหลุมปลูก
ในระดับใต้รากพืชที่มีรากลึก พอไม้ผุก็จะเกิดช่องว่าง
ให้รากแก้วหยั่งลงไปได้สะดวก

นิเวศเกษตร
Biodiversity &
Agroecology Community

ปลูกพืชทนแล้ง

ควรเลือกไม้ทนแล้ง เช่น น้อยหน่า มะม่วง ขนุน
กล้วยน้ำว้า มะพร้าว มะขามเทศ มะยม มะรุม เพกา
ขี้เหล็ก สะเดา ฯลฯ
ส่วนพืชที่รากเล็กๆ หากินระดับตื้น ไม่ควรปลูกมาก

ใช้น้ำอย่างประหยัด ประโยชน์สุด

น้ำที่ใช้ในกิจประจำวันเล็กน้อย น้อยๆ
เช่น ล้างหน้า อาบ ชักเสื้อผ้า
แม้แต่น้ำปัสสาวะที่หมักแล้ว ควรนำมาใช้ประโยชน์
ถือว่าเป็นปุ๋ยอย่างหนึ่ง

หลักการ 14 ประการนี้ยังไม่ใช้บ่อยดี
แต่จะต้องทดสอบกันคว้าวิจัยติดต่อกันไปเรื่อย ๆ
ผมขอเชิญชวนทุกท่านเข้าร่วมชมรมผู้รักต้นไม้
เพื่อร่วมสร้างสรรค์แผ่นดินอีสานให้ร่มรื่น ดีงาม
และสมบูรณ์พูนสุขชนนีนคร

ประกาศ ปฏิปณณะ

มิถุนายน 2532

นิเวศเกษตร
Biodiversity &
Agroecology Community